

Mónica Piera Miquel

Associació per a l'Estudi del Moble

Reformes de Lluís Bonet i Garí a l'obra de Josep Puig i Cadafalch, en la casa Garí del Cros (Argentona)

Resum

La casa Garí de sant Miquel del Cros és una finca reformada per Josep Puig i Cadafalch entre 1897 i 1898. Des de 1917, el seu deixeble Lluís Bonet i Garí va dirigir continuades actuacions, que es van succeir al llarg del segle XX.

Tot seguit, resseguiem l'evolució del jardí i fixarem l'atenció en la planta baixa, especialment en l'entrada i saleta adjacent, actualment menjador, la reforma del qual va dur a terme Bonet a partir de 1925. El respecte que aquest autor sentia per l'obra del seu mestre li va portar a aplicar solucions molt pròximes, la qual cosa dificulta la identificació de l'autoria la datació. Bonet combina, entre altres, vidrieres ferro forjat, escultura sobre pedra i esgrafiats, executats pels mateixos tallers que col·laboraren amb Puig. D'altra banda, el mobiliari neogòtic d'aquest menjador és disseny de Puig, però, no formava part del moblament original. Aquesta realitat afegeix confusió.

Paraules clau: modernisme, noucentisme, interiorisme, moble, forja, neogòtic, vitralls, menjador, paisatgisme, jardí

Abstract

The Garí House at sant Miquel del Cros, Argentona, is an estate renovated by Josep Puig i Cadafalch between 1897 and 1898. From 1917, his disciple Lluís Bonet i Garí directed a series of works that continued throughout the 20th century.

We will follow the evolution of the garden and focus our attention on the ground floor, especially the hall and the adjacent sitting room, now the dining room, which was renovated by Lluís Bonet in 1925. Bonet's respect for the work of his master led him to apply very similar solutions, which makes it difficult to identify the author and date. Bonet combined, among other things, wrought iron windows, sculpture on stone and

sgraffito, executed by the same workshops that collaborated with Puig. On the other hand, the neo-Gothic furniture in this dining room is Puig's design, but it was not part of the original furnishings. This fact accentuates the confusion.

Keywords: Modernisme, Noucentisme, interior decoration, furniture, forge, neo-Gothic, stained glass, dining room, landscape architecture, garden

Introducció

La casa Garí és una gran finca situada en el veïnat del Cros a Argentona (Maresme). És l'obra més imponent de la primera etapa de l'arquitectura de Josep Puig i Cadafalch (1867-1956) on va desplegar el llenguatge artístic que el caracteritza. Per valorar aquella arriscada proposta és necessari conèixer l'aspecte de la casa i jardí abans de la intervenció, igual que per entendre la finca que ha arribat a nosaltres és imprescindible tenir en compte les reformes dutes a terme posteriorment per l'arquitecte Lluís Bonet i Garí (1893-1993).¹

En un escrit anterior vam donar a conèixer dades principals de les intervencions. Ens vam aturar a les actuacions de Mobles Fontanals, autor del mobiliari neogòtic del menjador i de Gaspar Homar, responsable de bona part dels mobles dels dormitoris, tant els d'època de Puig i Cadafalch, com els de Bonet.² En el present treball avancem en el coneixement de la finca i comentarem les fases de treball al jardí. Sobre l'edifici principal, ens proposem entendre l'evolució a la planta baixa. Ens aturarem a l'entrada i la sala d'estar, espais amb intervencions de Bonet.

Evolució de les intervencions

La casa Garí del veïnat del Cros adquirí l'aspecte actual amb la reforma integral de J. Puig i Cadafalch per encàrrec de Josep Garí i Cañas (1854-1925). D'octubre de 1897 a juny de 1898, transformà un edifici eclèctic en un impressionant castell neogòtic, plenament modernista. La nova imatge era reflex directe de l'èxit professional del propietari, l'home de confiança d'Evarist Arnús, a la mort del qual, el 1890, s'associà amb

---

¹ La documentació utilitzada s'ha recollit de cinc fons arxivístics. La secció de la casa Garí del fons Puig i Cadafalch (ANC1 737), el fons Jordi Garí i Gimeno (ANC1 111), el fons Bonet i Garí del AHCOAC, els fons familiars de Lluís Bonet Armengol i la família Garí. Els documents en paper de tots ells no disposen de número de registre individualitzat. Agraïm a tots ells les facilitats per realitzar les consultes.

² PIERA, Mónica (2023). "Mobles inèdits de Gaspar Homar per a la casa Garí d'Argentona". A *Gaspar Homar. Decorador, moblista, col·leccionista*. Barcelona: Dossier AEM 3, pàg. 78 – 111.

Manuel Arnús i fundaren la banca Arnús-Garí. El 1916, traspasat Manuel, Josep Garí dirigí l'entitat financera i posteriorment incorporà en la gestió al fill Jordi Garí i Gimeno.

Encara que l'aspecte general de la casa Garí està signat per l'autor de Mataró no es pot menysprear les múltiples intervencions del seu deixeble i familiar, Lluís Bonet, qui havia nascut a la casa. Les primeres petjades seves daten de 1916 i es succeïren tot al llarg del segle XX per adaptar la finca a les necessitats i mantenir-la en bon estat. Tingueren lloc a totes les plantes, especialment a la baixa i golfes; però també a la planta principal, amb canvis d'usos, envans, obertures i reordenació d'estances. Més enllà de l'edifici, les actuacions de Lluís Bonet foren especialment importants en el jardí.

Primera aproximació a l'evolució del jardí

Plànols i esbossos de Lluís Bonet i Garí i fotografies familiars permeten seqüenciar els canvis realitzats a la finca des de finals del segle XIX. El jardí de 1880 era un bell reflex del concepte pintoresc del romanticisme. Ja hi havia un llac artificial davant les cases, que havia fet construir Pere Garí i Puig (1829-1896). A les imatges del període trobem a la família passejant en barqueta i gaudint d'aquella natura domesticada. El llac es tancava per una rocalla rústica i s'accedia per una reixa baixa de ferro colat, que es mantindria fins a la dècada de 1920. Es comptava amb un laberint i, en el nivell més baix del terreny, una plaça rectangular amb una gàbia per al paó i faisans, i una segona per a micos. Es tractava d'estructures arquitectòniques d'estil eclèctic grec, amb obertures arquejades, i on els animals quedaven tancats per una malla de filferro. Estaven situades al costat de l'escala d'obra que pujava a la feixa superior decorada en el recorregut per les escultures de Les quatre estacions.

La família Garí era aficionada al teatre i durant l'estiu preparaven obres on s'implicaven tots els membres en l'actuació, escenografia o vestuari. Les representacions podien tenir lloc en aquella plaça, en harmonia amb la flora i fauna i on els murs que la tancaven, es pintaven amb vegetació, a la manera d'escenari. Aquestes obres d'art total a l'aire lliure complementaven les actuacions que tenien lloc en el teatre de l'interior de la casa, encara el de gust eclèctic.

Puig i Cadafalch va reformular el jardí amb un paisatgisme de recorreguts sinuosos que permetien descobrir varietats vegetals diverses. En aquella actuació es comptava amb la inclusió de noves espècies d'arbres, i amb el domini de palmeres, que posteriorment tindrien un paper determinant a la part més propera a la casa. El 18 de març de 1898, la indústria M. Ballarín y Cía. envià el pressupost de realitzar la reixa projectada per l'arquitecte que tancaria la finca en substitució del mur opac del període anterior i que estava en consonància amb el projecte arquitectònic.

"Tenemos el gusto de manifestarle que según el proyecto de verja que V. ha tenido a bien pedirnos precio, podríamos ejecutarla por 0.65 pesetas el kilo. Y que según las dimensiones que al pie detallamos, de hierros pesaría por metro lineal 144 kg y su importe sería 93,60 ptas. Los pilares para dicha verja de tubo de 102 mm diámetro interior y 4 mm al grueso de las paredes. El importe de cada pilar contando son 0,25 metros de sobrante para empotrar en la pared sería de 50 ptas. como mínimo según los adornos que V. considere necesarios. Los pilares para sostener una vela aumentarían unas 14 pesetas por metro lineal según su altura. La fecha en que podríamos entregar los citados trabajos sería para últimos de junio, recibiendo la orden de construcción antes del 20 corriente."³

L'any 1900, es va col·locar el templet de cristall tallat de Baccarat de 1878 amb l'escultura de Mercuri de plata Christofle al llac⁴ i els grups escultòrics de Venanci Vallmitjana, Francesc Font i Josep Reynés al jardí, procedents de la finca Altimira de Barcelona.⁵ El jardí es dividia en una sèrie de seccions dissenyades per a què les escultures i les dues edificacions auxiliars, la nova gàbia circular i la torre d'aigua, fossin els punts de referència en els recorreguts sinuosos.

A la dècada de 1920 s'inicia una nova remodelació a càrrec de Lluís Bonet, continuà fins a la Guerra i es repregué amb posterioritat d'aquesta. Començà per la zona al voltant del llac on mantingué el templet, però convertí aquella bassa romàntica, de contorn irregular i rocós, en un de perímetre ovalat tancat per un mur baix de referències mediterrànies,

---

³ ANC-1 737. Casa Garí. Documents.

⁴ El temple de Mercuri és una rèplica del temple de marbre de Vesta de Tívoli del segle I, i acull la reproducció del Mercuri de Gianbologna de 1550. Està pensada per exposar-se sobre aigua i és una de les obres més emblemàtiques de la manufactura francesa de Baccarat, protagonista de l'estand a l'Exposició Universal de París de 1878, on va guanyar el Gran Premi.

⁵ Es conserva el rebut a ANC1-111.

que l'ordenava, i va plantar palmeres a banda i banda dels dos trams d'escala situats davant la façana, subratllant l'eix que dirigia a la façana de l'edifici principal.

El jardí del costat occidental de la casa canvià radicalment quan s'enderrocà la capella de 1884, que estava a només 15 metres de la casa, i es traslladà la porta d'entrada. L'eliminació d'aquelles estructures deixava al descobert l'arquitectura de Puig, que guanyava presència fins i tot abans de creuar la reixa. Bonet projectà un nou edifici religiós, d'estil noucentista, més allunyat, no sense abans demanar els permisos a l'església, tot argumentant les millores que s'aconseguien amb el nou projecte. Inicià els tràmits en el mes de juny de 1928, s'inaugurà l'església el setembre de 1929 i es signà el certificat de conclusió el març de 1930. Com es va haver de col·locar de nou la tanca de la finca, es complementà amb algunes estructures, com la pèrgola de la cantonada nord-oest. Es va realitzar seguint l'estètica i materials que l'havia projectat Puig, obra vista, ceràmica i ferro, per unificar-la.

L'espai guanyat al costat de la casa s'aprofità per crear un jardí a la italiana, amb paviment, bancs i decoració de marbre en blanc i rosa, i tancat per rosers enfiladissos. La peça principal de la reforma era un gran gerro ornamental de cristall de Bohèmia de principi del segle XIX que Josep Garí adquirí el mateix 1929.⁶ Paral·lel a la façana de la casa, Bonet projectà deu suports per a rosers en forma de branques de lliris de ferro sobre suports de pedra, que seguien maneres de Puig.

Bonet emprengué també l'enderroc de la masoveria, un mas situat en el costat est de la façana principal, que incloïa annexes de galliner, molí i celler i el trull, i construï un edifici nou on havia estat un garatge i galliner des d'època de can Sirés, que també va enderrocar. L'arquitecte informa que el 1926 l'edifici ja estava aixecat, però les factures i pressupostos dels proveïdors revelen que el desembre de 1929 s'estaven portant a termes obres principals de fusteria, serralleria i d'instal·lació d'aigua, i que la pintura es facturava el gener de 1930.⁷ Entre els proveïdors, Bonet recuperà alguns dels que treballaren per a Puig, com ara Lluís Rigalt o Alfons Juyol, però el pes de l'obra el confià a mataronins: el contractista Ramon Cardoner, manyà Manuel Corredó, lampista Juan Bigay, serraller

---

⁶ Formava part d'una parella procedent del palau del príncep Leopold de Prússia, a Berlín. Garí comprà un exemplar i l'alcalde, el comte de Güell, l'altra per a la ciutat, a l'antiquari Doppler de Munic. "Un gran exemplar de cristall de Bohèmia al Museu de les Arts Decoratives de Pedralbes". *Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona*, febrer 1936, vol. IV, pàg. 30-31.

⁷ BONET I GARÍ, Lluís (1983). *Història d'una casa. Sant Miquel del veïnat del Cros, Argentona*. Barcelona: edició Lluís Bonet i Garí.

Antoni March i fuster Joan Alum. La masoveria s'acompanyava d'un gran safareig presidit per Diana caçadora, escultura d'Eusebi Arnau, lliurada el 1930.⁸

Al jardí, Bonet mantingué zones de vegetació diverses i incorporà més escultures, bancs, baranes, escales, sortidors i gerros, i afegí, entre d'altres, la caseta de nines, obra que es va fer el 1928 i decorar amb pintures de Miquel Cardona.⁹ Així, amb la col·laboració del contractista Cardoner i l'escultor i picapedrer Alfons Juyol, convertí l'exterior en un dels més importants jardins noucentistes de Catalunya, que incorporava una rellevant herència modernista.

Durant la guerra la casa es va adaptar per allotjar nens víctimes del conflicte. A la colònia Espartaco no s'executaren obres de manteniment i tingueren lloc destrosses, tal com recull una publicació del moviment:

"Se han quitado muebles inútiles, se ha ganado espacio y se han sacrificado a la higiene centeneres de adornos inútiles y de mal gusto, y por lo que al jardín se refiere se ha levantado a los árboles el castigo impuesto por la burguesía y hoy crecen libremente al igual que sus compañeros los niños refugiados". "Una enorme piscina que ostenta en su centro un magnífico templete de cristal, recibe a los traviesos muchachos que se arrojan al agua con gran lujo de acrobacias".¹⁰

Les obres tornaren amb empena després de la guerra amb Jorge Garí Gimeno i Pilar de Arana Milà. El matrimoni de deu fills amb les respectives famílies i el servei s'instal·lava tot l'estiu. En el jardí es van emprendre moltes actuacions de restauració, tot mantenint el disseny general i l'esperit de la dècada de 1920. Continuaren comprant obres escultòriques i elements arquitectònics d'edificis que es derruïen, de la mateixa manera que s'havia fet el 1900. Va ser en aquell moment que s'adquiriren les columnes procedents de la casa Llorach, elements de l'edifici dels Garí del passeig de Gràcia i del banc Vitalicio i pilastrons de Madrid.¹¹ D'aquell període destaca l'arregament del jardí

---

⁸ L'1 de maig de 1930, Eusebi Arnau signa el següent rebut "He recibido del Sr. Don Jorge Garí la cantidad de cinco mil pesetas, tercer y último plazo de las quince mil presupuestadas por la ejecución de una estatua de mármol - Diana." ANC1-111.

⁹ "Caseta de joguines a El Cros, propietat del senyor Jordi Garí. *D'ací i D'allà*, agost 1928, pàg. 287.

¹⁰ "Cien niños, víctimas de la tragedia en Madrid, han encontrado un nuevo hogar en Cataluña". *Solidaridad Obrera*, Any VIII, època VI, Núm. 1673, 27 agost 1937, pàg. 2.

¹¹ Entre altres treballs, Alfons Juyol factura els pilastrons de Madrid el 28 de maig de 1943 i "Por la carga del pavimento viejo de piedra de Montjuich de la obra del Banco Vitalicio de España por la ejecución de 3 peldaños de 4,25 m. de largo 77,50 ptas. Por el transporte de la

francès, denominat “jardí nou”, situat a orient de la casa, mentre que a la part antiga els pavons reals corrien lliures. Es construï una pista de tennis tocant a la zona dels tarongers, i una piscina a l’entrada al lloc dels rosers, i en paral·lel a la façana es va col·locar una tanca amb arbusts.

El 1958, José Luis Garí de Arana va heretar la finca de la seva mare, qui va morir en accident. Durant la segona meitat del segle XX, el nombre de persones que estiuejava a la casa es va reduir dràsticament. Mangué la finca amb pocs canvis i utilitzava quasi exclusivament la planta baixa de la casa i algunes parts del jardí, ja que l’hereu només tenia dos fills. Quan la vídua, María Antonia Sagnier de Sentmenat, es feu càrrec, la casa tenia cada vegada menys vida i el manteniment es reduí.

Després d’un segle, el 1993, la família Garí deixà la finca del Cros. La nova propietat realitzà una restauració integral amb l’objectiu recuperar l’esplendor. Al jardí, es van refer les línies del paisatge desfigurades pel creixement dels arbres i arbustos, les canalitzacions d’aigua, camins, tanques i es van restaurar les escultures i la gàbia de Puig, molt malmesa. Després de les actuacions, el jardí i les edificacions aconseguiren lluir tal com Lluís Bonet les havia deixat. Es van permetre alguna llicència, com eliminar el tennis, incorporar un jardí de cactus i més escultures, com el conjunt de Les quatre estacions, en record d’aquelles del jardí de 1880, que s’havien perdut.

La planta baixa de la casa

Disposem de molt poca informació sobre la planta baixa de la casa principal en època de Puig i Cadafalch. Disposem del pressupost que s’organitza a partir de tres partides, la reforma de l’edifici anterior, el cos afegit a la façana posterior i la torre, però podem extraure poques dades per plantes.¹² Com no ha arribat el plànol de Puig d’aquell pis i hem d’extreure dades de documents dels col·laboradors. Han deixat factures o rebuts l’escultor Eusebi Arnau, els adornistes i escultors en pedra, Llácer y Baixauli,¹³ els fusters Salvador Roy, Manuel Casadó de Mataró i José Sans de Barcelona, el lampista Juan

---

obra del Banco Vitalicio de España al “Cros” 172 ptas. Por recoger de la casa Llorach 2 juegos de columnas de piedra de Montjuich compuestos de 2 bases, 2 collarines escultura dos, 2 comunas y 2 capiteles escultura dos, transportar-los al taller, limpiarlos, montarlos y cargarlos a 290,00 ptas. El juego. 580 ptas. Por su transporte del taller al “Cros” 125 ptas, 20 de septiembre de 1944. ANC-1- 111. Documents en paper.

¹² ANC1- 737. Casa Garí. Pressupost.

¹³ Presenten dues notes per la feina dels finestrals, capitells i els motllos a guix de tres finestrals i un mirador, sis dies després que Arnau. ANC1-737. Casa Garí. Documents en paper.

Magrí i el ferrer Antonio Oliva, ambdós de Mataró, però sobre la planta baixa, només es recullen detalls de l'entrada i l'escala.

Més interessants són els alçats de les quatre façanes de Puig i les fotografies dels exteriors, claus per entendre la ubicació de les obertures. Va disposar tres portes d'entrada a l'edifici. Una és la principal, sota la tribuna, que mai ha estat alterada. Una segona, per als carruatges, es va situar a la part dreta de la façana septentrional. Era una porta ampla i amb llinda que donava pas al garatge que ocupava un bon espai de l'angle nord-oest de la planta. Es ventilava per finestres petites i altes, a la manera de respiradors, una situada a cada banda de la porta i la tercera a la façana de ponent. Així mateix, s'ideà una xemeneia per als fums, el tub de la qual pujava adossat al que havia estat el mur de ponent de l'edifici antic. La tercera porta era la de servei, situada en la cara nord de la torre annexada. El lloc era lògic, perquè Puig va mantenir l'escala de servei de can Sirés, que estava situada molt a prop d'aquella zona, on es manté avui. Amb la disposició quedava clar que la planta baixa de la torre i l'estança contigua, amb finestra a la façana principal, eren zones de pas i ús del servei.

Puig devia dedicar poca atenció als baixos, a excepció de l'entrada i les necessàries aportacions a les zones construïdes per ell, ja que el pressupost ens informa que no va fer cap canvi d'envans a la part antiga de la planta. Els alçats permeten aproximar-nos al nombre d'estances, però no tenim notícies sobre usos concrets, a excepció de la comuna, situada a la façana nord, sota la més oriental del primer pis.

Intervencions a l'entrada

Analitzem les informacions sobre l'entrada per identificar la proposta de Puig i els canvis de Bonet.

A la porta principal de l'edifici s'arriba passant per sota la galeria porticada situada al centre de la façana, la qual cosa ajuda a identificar-la. Al cancell abunden els elements artístics: Columnes entorxades contundents, arcs mixtilinis, volta nervada amb esgrafiats, i sostre de rajoles bicolors d'un disseny que Puig repetí i publicà el 1904.¹⁴ El pas es fa a

---

¹⁴ PUIG I CADAFALCH (1904). *Josep L'ouvreur de Puig i Cadafalch, architecte 1896-1904*. Barcelona: Parera, pàg. 45.

partir d'un arc lobulat i portes de roure amb picaporta, escut de pany i claus de protecció, tot de forja i planxa de ferro retallada de Manuel Ballarín y Cía., de 1898.¹⁵

La concepció general de l'entrada o vestíbul és també de J. Puig, qui la idea com l'eix a partir del qual s'organitza la resta d'espais. És de planta longitudinal i ocupa tres quartes parts de la llargada de l'edifici i un ample igual al dels dos cossos laterals. Longitudinalment, es divideix en tres seccions separades per dos arcs escarsers. La primera és llarga i és allà on es situen els accessos a la planta, una porta a cada banda. La segona és més curta i inclou una finestra a cada costat per il·luminar els passadissos interns, i la tercera està ocupada per la caixa de l'escala que dona pas a les sales principals del primer pis.

D'aquella època es conserva la decoració de les dues seccions del final, des del primer arc escarser fins al fons de l'escala. Inclou les finestres, esgrafiats i terres de marbre rosa brocatell de Tortosa de la zona per sobre de l'esglaó, i també la claraboia vidriada amb l'estructura de ferro.¹⁶ És la part de l'estança que Puig ennobleix i il·lumina. En canvi, la part anterior, la primera secció, es va deixar més fosca, amb un paviment més pobre que arribava a l'esglaó i sense esgrafiats a les parets. A les moltes fotografies es mostren les seccions finals, mentre que la primera es vol que passi desapercibuda.

El 1898, Josep Puig va dibuixar diferents propostes per a l'escala. Una de les opcions era de dos trams a escaire a la manera dels palaus medievals, una altra era de caragol.¹⁷ Finalment va escollir un model que combinava el millor d'aquestes dues opcions: un tram baix corb que li permeté situar el fanal com a punt clau de la decoració i un de superior, recte i discret, que l'ajudà a aprofitar l'entrada de llum zenital. En un dels projectes ja es planteja l'arc escarser, un element essencial de separació entre les parts de l'entrada.

El pressupost de Puig demostra la rellevància de l'escala. El preu ascendia a 2.000 pessetes, igual que la decoració dels sostres de les estances principals del primer pis. És obra d'Eusebi Arnau amb barana de pedra tallada i calada amb alternança de trilobulats i

---

¹⁵ Les millors fotografies per analitzar l'evolució de l'entrada són ANC1-737-N-869. ANC1. 737.N-865. ANC1-737-N-1073. AFCEC. Biosca. B. Fons Salvan 1913. AFCEC. Flaquer. 1922.

¹⁶ Els vidres de flors translúcides de la claraboia es van poder reproduir a la reforma de 1993 a partir d'un únic tros que quedava de l'època de Puig.

¹⁷ ANC1-737-N-9 5. 1898.

corones amb flors. En el pilar d'arrancada es fixa el fanal de ferro realitzada per M. Ballarín, al final del primer tram es situa una figura exempta d'un gos alat i en el del segon un lloro, tots dos portadors d'escut. El revers del tercer tram està esgrafiat amb sanefes de flors i trèvols, la mateixa tècnica que decora l'arrimador de la paret de l'escala per sota el replanell de la finestra.

L'aspecte actual de la primera secció de l'entrada es deu a les reformes projectades per Bonet i Garí el 1925 i 1942. L'actuació de la dècada de 1920 es realitza en el moment en què es decideix baixar la cuina, que estava en el primer pis, i utilitzar alguns espais de la planta baixa per a ús familiar. Bonet vigila que la seva actuació passi desapercibuda, no alteri cap dels elements essencials de l'edifici i, en tot cas, afavoreixi l'obra del mestre, la qual cosa dificulta la identificació. El que és original de Puig són les bigues pintades d'aquest primer tram de l'entrada, que va dur a terme el 1898 la fusteria Salvador Roy de Mataró. L'actuació principal de Bonet va consistir en substituir les portes d'un batent de fusta, per passos amples, arquejats i amb quatre portes amb cibes de colors. Amb aquests passos el primer tram s'igualava en qualitat i decoració a la resta de l'entrada (fig. 1).

En època de Puig l'arrimador de les dues primeres seccions de l'entrada era de ceràmica esmaltada que alternava florons en relleu vidriats de la fàbrica Pujols y Bausis, la mateixa combinació que a la tribuna de la sala de jocs i al rentamans, ambdós en el primer pis.

No disposem d'imatges antigues dels fanals de paret de l'entrada, però, en canvi, es conserva un dibuix detallat del mateix Puig. En origen de gas, de bronze llavorat, planxa retallada i repussada i amb pantalla hexagonal i rematada amb corona, dona llum a partir de vitralls de colors que inclouen tres cibes superposades en cada tram. De la tija surt un drac coronat amenaçant, tot protegint la casa. Són d'un model més simplificat que els que col·locaria després a la casa Amatller, però és curiós que no surtin en cap de les fotos del vestíbul. Ens plantegem si no estarien en un altre punt de l'estança o de la casa, o fins i tot, si no els faria construir Bonet seguint el dibuix de Puig.¹⁸

---

¹⁸ La referència del dibuix és ANC1-737-250. La única visió que tenim del primer tram de l'entrada és una foto des de l'exterior on amb dificultats s'aprecia la porta estreta que dona pas al cos dret de la casa i l'arrimador. La farola no estava penjada en aquell punt. Institut Amatller d'Art Hispànic. Arxiu Mas E-1034. Com el metall s'ha polit es fa difícil dir si són de 1898 o de 1925.

El 1942, Bonet projectà i l'estucador Alsina executà, l'esgrafià a dues tintes de les parets, que fins aquell moment eren de guix blanc llis.¹⁹ Bonet, va voler recuperar el motiu de la magrana o *cammino* de Puig, qui l'havia aplicat a diversos materials, com ara a rajoles i teixits.²⁰ Després de la guerra també es substituï l'arrimador de ceràmica per l'actual de mabre de Tortosa amb passamà de marbre d'Alacant, en aquest cas, fet per Alfons Juyol. El mateix proveïdor canvià el paviment, que anteriorment era de rajola hexagonal, potser de tova i va col·locar el marbre dels empits de les finestres. Escollí una composició de rombes amb marbre d'Alacant, Itàlia i Ereño, emmarcat per una franja d'Alacant. L'elecció unificava el nou paviment amb el qual Puig havia posat a l'escala.

Sala d'estar de la planta baixa

La sala de la dreta de l'entrada ha complert diferents usos, però només disposem imatges fins de finals del segle XX. Dèiem que en època de Puig era el camí cap a l'escala de servei des de les dues portes d'accés, la de l'entrada i la de la torre. Les estructures de les portes eren de fusta i d'un sol batent. Gràcies a un dibuix de Bonet, la de l'entrada sabem que estava decorada amb llaceries, com les de les sales de rebre de la primera planta, mentre que per "la puerta entrada servicio" o la "puerta torre" Puig va aprofitar la fusteria i ferros de l'edifici de 1884, com s'indica en el pressupost.²¹ La sala rebia la llum a partir de dues finestres, iguals a la resta de la planta baixa, situades a la façana principal, una d'elles en la torre.

Entre 1925 i 1927, Lluís Bonet va convertir l'estança en sala familiar. Ens ha deixat dibuixos de l'espai i dels diferents elements, objectes i mobles, a partir dels quals entenem el punt de partida i els diversos plantejaments per combinar l'ús de saleta amb menjador de diari.²² La primera cosa era eliminar la porta de servei. Així, el 1926 obre una de nova a la façana septentrional de l'edifici, on es conserva avui. Era la ubicació lògica, ja que

---

¹⁹ El pressupost de l'estucador Alsina, datat el juliol de 1942, es conserva al fons Jordi Garí Gimeno.

²⁰ DANGLA, Assumpte i LLODRÀ, Joan Miquel (2001). "Puig i Cadafalch i l'art del teixit. El cas de les puntes". A *Any Puig i Cadafalch. Recull d'activitats al Maresme*. Col·lecció documents i estudis maresmenecs, núm. 3, p, 125-142.

²¹ Ja estem veient que el Cros és un bon exemple de recuperació de materials de construcció de la pròpia finca i d'altres edificis.

²² Dibuixos a paper conservats a l'apartat casa Garí del seu fons.

estava convertint aquella cantonada en l'office de la nova cuina situada al costat, en la façana est.²³

Si tornem a la saleta, en data 16 d'abril de 1926 ja s'havia previst que Antoni March forgés la "reixa estil gòtic per la façana de torre, 185 x 230 cm, 210 kg, 1050 pessetes", per a la finestra que substituiria la porta.²⁴ Amb l'actuació, el camí des de l'exterior es faria a través de la gran porta vidriada que estava obrint des de l'entrada. La forma en arc rebaixat amb falsos capitells esglaonats d'aquest pas i del bessó de l'esquerra de l'entrada, el reproduïx dintre de la saleta en el marc que l'uneix a la torre. D'aquesta manera, aconseguí connexió física i visual entre entrada i saleta, perspectiva i unitat formal, mantenint-se en el llenguatge de Puig. Igualment, l'estança disposava d'un pas menor cap al passadís. En època de Puig era amb llinda i Bonet el projectà primer amb llinda i falsos capitells esglaonats i finalment amb arc polilobulat, columnes nervades i capitells vegetals.

L'escalfapanxes juga un paper fonamental a l'estança i presenta un caràcter decoratiu incontestable. Per donar-li espai va haver de modificar les parets d'aquella àrea fins a l'escala de servei. En el revers d'una felicitació de Nadal de 1925 reaprofitada, hi ha un dels esbossos de Bonet per a aquella estructura que dissenyava de zero. Abans de la versió definitiva, proposà diverses, entre elles una de llinda arquejada i una altra que seguia la del primer pis. És de pedra i presenta els brancals tallats amb nervis que s'obren a la part superior. "+ Benedicite: ignis et astos domino benedicite: frigus: et: astos: domino +"²⁵ és la frase del Papa Clement XI que acompanya el plafó dedicat a la caritat i al baptisme: La figura de Jesús batejant sant Joan, tot abraçant un infant que se li apropa amb la mare.²⁶ El relleu de pedra contrasta amb la resta del davantal esgrafiàt en blanc sobre fons blau amb fruits del camp, recordant l'origen pagès de la finca. Branques de raïm creixen entre el sol i la lluna i entre un conill i un gos, en una estètica igual a la utilitzada a la masoveria. Les parets de la cambra de combustió són enrajolades i acullen la campana neogòtica de ferro forjada per Antoni March. Amb data juny i desembre 1927, llegim al llibre de comptes:

---

²³ Ara aquell office fa funció de cuina.

²⁴ Llibre de comptes. Arxiu Serralleria March, Mataró.

²⁵ Beneïu al Senyor, totes les obres del Senyor, alabeu-li i exalceu-lo per sempre.

²⁶ Les quatre cares dels personatges adults es mutilaren, molt possiblement durant el període de la colònia Espartaco. Només es va deixar l'infant sencer.

"Amic Marc. Li envio l'adjunt croquis per a què em doni preu del treball de ferro forjat que s'indica. És una fogaina per l'escalfapanxes de la casa del Sr. Garí d'El Cros. Consta de tres parts: engraellat, faldà, tub de fums. El primer són quatre cames de ferro forjat que sostenen l'engraellat, al seu damunt s'hi apoiara el faldà construït de planxa repussada, tenint en compte de que el fum no s'escapi pels cosits i el tercer el de la xemeneia d'unió entre el faldà i l'obra construïda. Desitjaria que V. primerament em dongués preu a fi d'afinar el projecte d'execució. Saludos a tots los seus, disposi d'un [ ] Lluís Bonet Garí."

Els capfoguers que donen suport a la graella són disseny de Puig, reaprofitats de l'escalfapanxes del menjador principal. El 1927 ja no es feien servir perquè s'havia adaptat una estufa dintre de la llar,²⁷i, intel·ligentment, Bonet demanà a March que els inclogués en l'estructura de ferro que havia de construir (fig. 2).

Per fer-la més acollidora va folrar les parets amb arrimadors de noguera tallats amb pergamins que incorporen prestatgeries a dues de les cantonades. Pintà les bigues de ferro per simular fusta el sostre de dibuixos florals, de nou, en blanc i blau. Bonet és l'autor del disseny dels dos llums de sostre neogòtics. L'estructura és en bronze, les decoracions en planxa de llautó emmotllada i repussada, i les tulipes en forma de cassoletes de vidre verd de Mallorca. Desconeixem els tallers que elaboraren aquestes obres, però Alfons Juyol i la Casa Ballarin hi seguien treballaven per la casa. Els documents no aporten el detall i eren moltes les obres obertes a la finca a finals d'aquella dècada.²⁸

A Bonet li va costar trobar la distribució adequada dels mobles. Al voltant de la llar de foc va col·locar un tresillo de cuir amb respatller lobulat i braços amples de cilindre, de gust déco. Encara es conserva i el sofà de dues places inclou un sistema de frontisses que permet abatre el respatller per convertir-ho en llit. Els seients jugarien un paper determinant, però al centre volia deixar espai per a una taula de menjador amb cadires. La taula era de noguera amb potes entorxadades neogòtiques, com altres dels mobles. En una de les propostes ho combinava amb el setial també neogòtic de J. Puig, construït per G. Homar, que finalment situaria en un passadís.

---

²⁷ Institut Amatller d'Art Hispànic. Arxiu Mas. 1032 S-E 1909.

²⁸ ANC1-111. Documents en paper.

Anys més tard, Bonet va eixamplar la finestra de la façana principal per tal d'igualar-la a la del menjador del primer pis, just a sobre. S'ideà a finals de 1942 i es construï el 1943 per A. March i A. Juyol,²⁹ en canvi, desconeixem quan col·locà el parquet, primer de quadrats i després d'espiga (fig. 3).³⁰

No va ser fins a una data posterior a 2002 que la sala es convertí només en menjador. El mobiliari escollit era neogòtic, dissenyat per Puig i construït per la fusteria Hermanos Salat, molt proper al d'Antoni Amatller de 1900, però en noguera.³¹ Està format per taula extensible, deu cadires, dues cadires de braços, dues cadires auxiliars, tinell, armariet penjat i escó, tot en noguera tallada i tornejada, i no pas en roure com aquell. L'atribució és segura perquè els projectes de la cadira, la taula i l'escó es conserven al fons del taller (fig. 4).³² Procedia del menjador de José Viñamata Nocheti i Pabla Castañer, situat al principal del carrer València entre la rambla de Catalunya i Passeig de Gràcia de Barcelona, qui el va comprar en ocasió del casament. La família conserva dues fotografies amb el menjador en ús, i on s'identifica la taula i una cadira del conjunt. Al ser una fotografia estereoscòpica, es dona la curiositat que només en una d'elles surt una cambrera que serveix la taula.

Com és menester en qualsevol casa històrica que segueix en ús, les necessitats de cada moment obliguen a adaptar-ne els espais. La casa Garí del Cros no és una excepció. La finca de gust eclèctic va rebre l'actuació d'un dels grans arquitectes del modernisme, Josep Puig i Cadafalch. Vint anys després, el seu deixeble, Lluís Garí i Bonet, va començar el difícil encàrrec de modernitzar parts de la finca i l'edifici sense desfigurar-ne l'obra existent. Els resultats demostren les seves habilitats per respectar l'obra, augmentar-ne la funcionalitat, i marcar un estil propi.

---

²⁹ L'arxiu d'Antoni March de Mataró conserva les plantilles i el dibuix amb el detall de la forja de data 17-12-1942. Juyol serveix "un ventanal de la casa torre piedra de Montjuich Blancatxa: por un ventanal compuesto de un antepecho 12 montantes y un dintel". ANC1- 111. Documents en paper.

³⁰ A les obres de 1993 es va aixecar el parquet per passar la calefacció radiant i l'arrimador per eliminar humitats, i es van posar de nou.

³¹ ANC1-737-UC133.

³² Institut Amatller d'Art Hispànic. Arxiu Mas 3977003. Sobre Hermanos Salat, consulteu AISA, Elisabeth (2019). "Descobrint el taller Salat Hermanos. Una primera aproximació". *Estudi del moble*, 29, nov., pàg. 10 -12.